

Trampes de la transició ambiental. Les zones d'indústria eòlica

M. Àngels Alió

21 – 10 - 2020

Fa molt de temps que s'insisteix en que les substitucions tecnològiques són el factor que impulsa les transformacions cap a una societat més ecològica. Per tant, la tecnologia esdevé el factor dominant del canvi, o si voleu el factor principal, mentre que les transformacions de la societat són factors dependents o secundaris.

Tanmateix, el que passa en realitat no és pas així. La mateixa teoria de la transició ambiental diu que si bé és cert que la transformació tecnològica és un factor clau dels processos de transició cap a la sostenibilitat, inclosa la transició energètica, també és cert que tota transformació històrica necessita de canvis culturals, polítics i legislatius i de relació social. Per no parlar, a més a més, dels que neguen que hi hagi cap tipus de canvi possible, ni tant sols canvis tecnològics importants, si no es com a conseqüència de situacions de col·lapse o de crisi profunda i global de la societat.

Tot això té a veure amb el que està passant amb motiu del que es considera la segona onada de implantació a Catalunya de noves zones industrials eòliques i que es presenta com un conflicte causat exclusivament per la oposició de grups d'intransigents inconformistes que obstaculitzen l'avenç del progrés i el benestar. Tot i que, al mateix temps, no es pensa que les administracions que obliguen a executar aquests projectes, tant la catalana com l'espanyola, continuen obstinades en implantar un únic model tecnològic sense considerar les crítiques provinents de moltes altres bandes ni tampoc tenir present la realitat territorial dels llocs on es preveuen implantar.

Caldria preguntar-se sobre el perquè d'aquesta tossuderia pública volent aplicar unes instal·lacions que saben que generaran una forta oposició. Imagino que deuen pensar que els qui s'hi oposen ho fan per desconeixement i perquè són uns atraçats retrogrades que no pensen en el bé comú. En contraposició als que pensen això, caldria recordar, ni que sigui de manera molt resumida, els esdeveniments i mobilitzacions que hi ha hagut en els últims anys contra aquest tipus d'instal·lacions. Començant per les mobilitzacions de les Terres del Ebre contra els parcs eòlics que, de manera massiva, els hi ha alterat tant el territori. I continuant després per les mobilitzacions de la Conca de Barberà, la Segarra i l'Anoia que han esdevingut els nous sectors perifèrics a les comarques del Ebre productors d'electricitat. Fixem-nos que estem parlant d'unes comarques bàsicament rurals, amb uns boscos i una agricultura que sosté una part del equilibri natural del ecosistema i l'alimentació del nostre país. I que, a més a més, gasta molt poca energia.

Sergi Saladié, un col·lega geògraf que s'ha dedicat a estudiar aquest problema durant més de 10 anys, explica que el model eòlic centralitzat no deixa de ser una activitat industrial que s'ha imposat a cop de decret sobre espais agraris o naturals sense una planificació correcta¹.

Es podria dir que estem davant una paradoxa que retrata molt bé alguns dels trets sistèmics de la nostra societat. I que mostra la contradicció entre la localització dels nous grans polígons industrials eòlics al cim de les carenes muntanyoses d'unes zones on, en canvi, no es necessita grans quantitats d'energia. En comparació a la forta concentració de la demanda en les gran ciutats i les regions metropolitanes. Així doncs s'hauria de revisar urgentment aquest pla i reconduir la situació cap a un plantejament energètic millor adaptat a la situació territorial.

Si es comença a pensar en la realitat territorial es pot constatar la necessitat de protegir els entorns naturals i agraris, que aixopluguen bens intangibles que no es troben en altres llocs i formen part del patrimoni comú. Les muntanyes, per més que tinguin propietaris concrets també generen beneficis comuns. Començant pel paisatge que a alguns els hi pot semblar un be prescindible perquè pensen que depèn de cultures i costum atraçades. Mentre que per nosaltres, després de la història llarga de generacions que ens han precedit i que l'han anat veient i interpretant, el paisatge ha acabat quedant incorporat al ADN talment com un instrument d'ajuda per avaluar l'entorn. Per tant, no hauria d'estranyar que les persones que viuen en aquests llocs interpretin els plans eòlics com una amenaça.

Un altre be comú són els ecosistemes que, amb la seva flora i la seva fauna, conformen un nucli estructural molt potent de metabolització del CO₂. L'altre dia, una persona que hi entén, m'explicava que els garrics, que són matolls amb fulles petites i molt dures que punxen i que poblen els nostres semiàrids i vorals de boscos i camins, tenen més capacitat de metabolització que les mateixes hectàrees equivalents de boscos humits, poblats de grans arbres i que valorem molt com a paisatge. Per no parlar, finalment, del necessari equilibri entre l'agricultura i el seu entorn. Una agricultura imprescindible per a una alimentació saludable. Tots aquests valor s'han mostrat darrerament amb tota claredat tant en les palestres científiques com en la vida quotidiana i no es pot dir que no siguin sobradament coneguts.

El problema es fa més greu si es considera que de manera associada a les zones eòliques s'hi afegeix la implantació de les xarxes de distribució de la corrent que generen. Cosa que darrerament s'ha agreujat amb projectes de construcció de noves xarxes d'interconnexió entre les línies d'alta tensió ja existents a les mateixes comarques que ja estan afectades pels aerogeneradors. Talment com si en la ment dels que ho han decidit hi hagués altre objectiu que esborrar del mapa els espais agrícoles i naturals i substituir-los per uns altres de circulació de fluxos elèctrics. Un altra dificultat que s'ha esdevingut darrerament ha vingut de la ma del projecte de construir una gran zona fotovoltaica d'entre 200 i 300 hectàrees. Que, per desgracia, reforça el temor de que estigui en marxa una macro-política per reduir dràsticament, si no esborrar, les activitats agràries de secà.

¹ SALADIÉ GIL, S. Transició energètica democràtica, Vilaweb, 2020. <https://www.vilaweb.cat/noticies/transicio-energetica-democratics/>

SALADIÉ GIL, S. Conflictes territorials al voltant del procés d'implantació de centrals eòliques a les comarques meridionals de Catalunya. Diez años de cambios en el Mundo, en la Geografía y en las Ciencias Sociales, 1999-2008. Actas del X Coloquio Internacional de Geocrítica, Universidad de Barcelona, 26-30 de mayo de 2008. <<http://www.ub.es/geocrit/-xcol/370.htm>>

Però també hi ha la qüestió del consum energètic i el de la seva reducció. Perquè, desenganyem-nos, no es pot esperar que tot el consum energètic actual pugui continuar essent tant alt encara que es substitueixi per energia renovable. El que es el mateix que dir que la energia renovable no eximeix de reduccions del consum. Cosa que portaria a parlar de com transformar la societat cap a maneres de viure que fossin menys malbaratadores de l'energia. També en les ciutats.

Ara com ara hi ha molta experiència sobre el que cal fer per a reduir els consums d'electricitat. Bàsicament es poden distingir dues grans línies d'intervencions. Una és la de les accions basades en la modificació de determinats comportament quotidians individuals i familiars com són l'apagar els llums al sortir de les habitacions, no comprar productes innecessaris i que consumeixen molta energia, substituir els aparells que gasten molta electricitat per altres que són igual d'eficients amb menys electricitat, etc. També es podria incloure en aquest grup les iniciatives relacionades amb el canvi de contractació des de les empreses oligopolístiques amb empreses socials especialitzades en la producció d'energia renovable i de proximitat.

La segona línia d'acció consisteix en reduir el consum energètic mitjançant accions en els entorns immediats. Bàsicament els edificis residencials, els industrials i els dels equipaments i serveis públics. A hores d'ara ja hi ha prou experiència sobre com realitzar la transformació dels edificis cap a habitatges que, a més a més a de ser confortables, consumeixen molta menys electricitat com per buscar excuses en la manca d'estudis previs. El que cal és aprovar lleis que obliguin de manera amplia i generalitzada a la aplicació d'aquests nous sistemes menys consumidors d'energia. Encara que de moment, segons afirma el mateix Institut Català d'Energia (ICAEN) es podria reduir el 50% del consum energètic de Catalunya proveint d'energies raonables només cobrint amb plaques fotovoltaïques les teulades que per orientació ho permetrien. Com diu Sergi Saladié, són dades demolidores que es volen amagar pel potencial transformador i democratitzador que representen. L'energia renovable flueix a qualsevol racó del planeta, i és absurd voler centralitzar-la i cobrar-la. I l'oligopoli ho sap.

No hi ha tanta informació sobre que s'hauria de fer en els espais industrials. Però potser, atesa la desocupació que hi ha en alguns polígons, el més fàcil seria instal·lar plaques fotovoltaïques per a proveir d'energia les fàbriques dels voltants que encara estan funcionant.

Del que sí que hi ha informació és sobre com reduir el consum energètic a les escoles i els hospitals. És esperançador saber que a Catalunya hi ha iniciatives a les escoles molt interessants que es en petites remodelacions físiques complementaries a la instal·lació de petites instal·lacions fotovoltaïques i l'adopció per part de tota la comunitat educativa de comportaments energètics més curosos. En alguns municipis aquestes intervencions s'han vist ampliades amb força èxit per campanyes i tallers per a la reducció energètica de les cases amb els pares i familiars dels nens i nenes de l'escola.

Per tant, es pot veure que la política energètica cap el futur amb criteris de sostenibilitat no és només una qüestió de implantació de tecnologies renovables, que també, sinó que te molt a veure amb qui controla i materialitza el procés així com amb la capacitat de reduir els consums i els llocs on es localitzin els aparells i l'enginy tecnològic i mecànic que es faci servir. Havent-se de prioritzar la seva proximitat amb la dels llocs on es consumeix.

Si la política ambiental i territorial fes un pas endavant en aquest sentit hauríem avançat molt en el procés d'avançar cap a realitats més sostenibles. No hauria de set tant difícil quan hi ha molta gent que ja te molts coneixements sobre el tema i que a més a més estan profundament implicats per aconseguir-ho. Tant al camp com a la ciutat.